

АГРОТЕХНІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ПОРЕФОРМЕНОГО РОЗВИТКУ АПК

В.М. Петров

Харківський національний аграрний університет імені В.В.Докучаєва

Постановка проблеми. Сільське господарство України знаходиться у стані глибокої економічної кризи. Зберігаються тенденції щодо скорочення обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, продовжується технологічна деградація матеріально-технічної бази аграрного сектора країни. Забезпеченість сільськогосподарських товаровиробників тракторами, робочими сільгоспмашинами і обладнанням досягла вже мінімальної критичної межі, при цьому наявний машинно-тракторний парк є вкрай зношеним. У таких умовах надзвичайно гостро постають проблеми ефективного використання наявного МТП галузі і створення умов для найбільш повного та інтенсивного використання тієї вкрай обмеженої кількості сучасних високопродуктивних засобів механізації (у тому числі і імпортних), які все ж таки надходять в аграрний сектор.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми агротехнічного обслуговування виробників сільськогосподарської продукції в останні роки активно досліджуються у працях вітчизняних науковців і практиків [1-9]. Проте складність порушених питань, неоднозначність і багатоваріантність шляхів їх вирішення у сучасних умовах функціонування національного народного господарства вимагають подальших поглиблених досліджень з метою удосконалення вже існуючих та розробки нових, іноді нестандартних, методологічних підходів і прикладних рекомендацій щодо вирішення поставлених задач, які б відповідали сучасним прогресивним світовим і національним тенденціям розвитку галузі.

Формулювання мети статті. Метою дослідження є розробка концептуальних положень розвитку сфери агротехнічного обслуговування виробників сільськогосподарської продукції з урахуванням змін організаційних форм ведення господарської діяльності при реформуванні вітчизняного сільського господарства та сучасних світових і національних тенденцій формування техніко-технологічної політики у галузі.

Основний матеріал дослідження. Детальні дослідження сучасної практики сільського господарства свідчать про те, що навіть незначне зволікання у суворому науковому виборі напрямків вкладання інвестицій призводить до значного прискорення скорочення валового виробництва продукції у галузі та суттєвого погіршення якісних показників ефективності господарювання. [10-12]. При вкрай мізерних фінансових можливостях максима-

льно можливі обсяги наявних власних і залучених коштів суб'єктів господарювання АПК необхідно спрямовувати на придбання першокласної сучасної сільськогосподарської техніки світового рівня у суворій технологічній комплексній ув'язці, що забезпечує комплексну механізацію виробничих процесів. Це стосується, перш за все, пріоритетного використання інвестицій. Необхідно вирішити комплекс організаційних питань, серед яких головним є концентрація першокласної техніки, що закупається. Тільки такий підхід може гарантувати продовольчу безпеку України в умовах загострення ринкової конкуренції при вступі до Світової організації торгівлі та інших міжнародних економічних інститутів.

Як і на початковому етапі масової механізації вітчизняного сільського господарства, у сучасних умовах важливо не розпорошувати нову енергонасичену високопродуктивну техніку по усім суб'єктам господарювання (підприємствам та їх внутрішньогосподарським підрозділам), а намагатися концентрувати її у суворій технологічній комплексній ув'язці у нових міжгосподарських організаційних формуваннях (структурах) за типом машинно-технологічних станцій. Перші позитивні зрушення в Україні у цьому напрямку вже є, але в них ще бракує головного – комплексної технологічної ув'язки. Але навіть за її відсутності виконання розосередженими технічними засобами окремих видів польових робіт у багатьох регіонах країни дає позитивні результати.

Інтегровані системи агротехнічного обслуговування сільських товаровиробників ґрунтують свою діяльність на концентрації ресурсів і комплексних капіталовкладень, що дає змогу забезпечити якісно новий ефект у розвитку аграрного виробництва. За доцільність і перспективність подальшого розвитку мережі централізованого агротехнічного обслуговування також говорить той факт, що у сучасних умовах держава не має можливостей надати дієву фінансову підтримку всім сферам сільського господарства. Тому одним з реальних шляхів стабілізації, а потім і зростання машинного виробництва сільськогосподарської продукції є формування та ефективне функціонування розгалуженої, укомплектованої сучасними високопродуктивними силовими і робочими машинами мережі МТС. У цьому випадку фінансові інвестиції з боку держави і приватного капіталу значно скорочуються.

Важливим фактором, який значно підсилює актуальність організації структур з агротехнічного обслуговування товаровиробників по всій території України є результат трансформації організаційних форм господарювання у сільському господарстві після виходу Указу Президента України від 3 грудня 1999 року № 1529/99 „Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” [13]. Найбільш поширеними формами реорганізації починаючи з 2000 р. були поділ і виділення, в результаті яких на базі одного колективного сільськогосподарського підприємства утворювалося декілька

нових, значно менших за розміром аграрного потенціалу. Це ставило їх виробничу діяльність у велику залежність від випадкових факторів у забезпеченні технологічних вимог і у багатьох випадках спричинювало згорання господарської діяльності.

Організація МТС дає можливість вирішити багато завдань виробничого та інноваційного характеру. Перш за все задовольняється попит сільськогосподарських підприємств у багатьох видах послуг у рослинництві і тваринництві. Особливо від цього співробітництва виграють невеликі за розмірами землекористування товаровиробники, для яких придбання систем машин для повного забезпечення агротехнологій є нереальним через неможливість залучення відповідних фінансових інвестицій та об'єктивно неефективним через неможливість забезпечити відповідні великі обсяги сезонного завантаження на невеликих площах обробітку.

Концентрація в МТС високопродуктивної сільськогосподарської техніки, високий професійний рівень спеціалістів і механізаторів, краща організація праці дозволяють оперативно на великих площах і з набагато меншими початковими витратами освоювати апробовані у даному регіоні прогресивні технологічні рішення і застосовувати їх у процесі виконання заказаних послуг. З метою активного впровадження у роботу МТС інноваційної складової, доцільним є формування в їх виробничій структурі сучасної технологічної бази з проектування адаптивних ландшафтних технологій виробництва продукції рослинництва, оснащення її крім техніки також іншими засобами інтенсифікації – насінням, добривами, хімічними засобами захисту рослин тощо.

Головна мета діяльності будь-якої МТС – забезпечення виконання на взаємовигідних умовах комплексу робіт з застосуванням сучасних технологічних рішень спільно з сільськими товаровиробниками. Для цього МТС необхідно розвивати свою роботу одночасно за декількома основними напрямками. У *виробничій діяльності* – агротехнічне забезпечення виробництва сільгосппродукції по всьому технологічному ланцюгу з високими кінцевими результатами економічної ефективності на базі високої урожайності культур, оптимальних витрат матеріально-технічних ресурсів і праці, високого рівня мотивації кадрового потенціалу. У *виробничо-технічній експлуатації* – виконувати за договорами підряду окремі трудомісткі меліоративні, землепорядні, агрохімічні та інші види механізованих робіт на основі застосування прогресивних технологій та організації праці. У *переробці продукції* – здійснювати первинну переробку сільськогосподарської продукції (виробництво борошна, круп, макаронних виробів, рослинної олії, комбікормів тощо) та її зберігання. У *технічній експлуатації* – забезпечувати технічне обслуговування, усунення несправностей машин, належне зберігання техніки. У *консультаційно-навчальній діяльності* – надавати сільським товаровиробникам нормативно-технічну документацію, прово-

дити консультації щодо застосування перспективних технологій і машин, надавати допомогу у виборі напрямків діяльності, визначенні складу МТП, навчанні і підвищенні кваліфікації кадрів.

У сучасних умовах господарювання машинно-технологічні станції є однією з найбільш доцільних форм концентрації і централізованого використання сільськогосподарської техніки. У сучасній версії це один з різновидів сільських товаровиробників, оскільки основне їх призначення – виконання робіт щодо виробництва сільгосппродукції (рослинництво). Але на відміну від традиційних сільських товаровиробників (приватних (приватно-орендних) підприємств, господарських товариств, сільськогосподарських виробничих кооперативів, фермерських господарств) МТС є власниками не усіх, а лише частини засобів виробництва: вони мають у власності машини і знаряддя для виробництва сільськогосподарської продукції, але не є власниками землі і власне виробленої продукції. Це визначає подвійну природу МТС: з одного боку – сільських товаровиробників, а з іншого – обслуговуюче підприємство. Остання обставина генерує протиріччя в їх інтересах і в інтересах замовників послуг з усіма негативними наслідками. Тому повинні бути передбачені організаційно-економічні і правові механізми, які забезпечать глибоку інтеграцію МТС з сільськими товаровиробниками – споживачами їх послуг. Ці механізми повинні бути спрямовані на гармонізацію інтересів, на забезпечення еквівалентності обміну і розподілу та високих кінцевих результатів спільного виробництва, чого не можна досягти, якщо діяльність станції буде побудована на комерційній основі і спрямована на максимізацію власного прибутку.

У машинно-технологічних станціях, у порівнянні з сільськогосподарськими підприємствами, більш ефективно використовуються кредитні ресурси, адже відомо, що капітал неохоче інвестує у сільське господарство внаслідок повільного обертання, довгого циклу відтворення та інших причин. Відпрацьована схема повернення кредитів в МТС дозволяє залучати додаткові грошові кошти в АПК. На сьогоднішній день практично всі інвестиційні проекти, що здійснюються в Україні і які стосуються підвищення рівня механізації сільського господарства, так чи інакше пов'язані з МТС.

Незважаючи на очевидні переваги процес створення машинно-технологічних станцій в Україні супроводжується значними труднощами, викликаними відсутністю необхідних фінансових ресурсів, не відпрацьованістю нормативно-правової бази, недостатнім економічним аналізом діяльності, відносно слабкою у деяких випадках господарською підприємливістю та ініціативою, що позначається на суттєвому зростанні вартості виконання послуг. Часто МТС створюються безсистемно, без наукового обґрунтування структури, складу машинно-тракторного парку, без впровадження передових технологій і оптималь-

ного набору технічних засобів, а також нормативно-технологічної документації, ефективних систем управління.

Висновки та пропозиції. Проблема технічного переозброєння вітчизняного сільськогосподарського виробництва, оснащення його високопродуктивною, економічною, екологічно безпечною технікою та ефективного її використання потребує термінового вирішення. Аналіз сучасних передових світових та національних тенденцій розвитку галузі свідчить, що найбільш доцільним шляхом вирішення поставлених задач є концентрація капіталу з метою створення у системі АПК мережі машинно-технологічних станцій для надання агротехнічних послуг сільськогосподарським підприємствам. Організаційно-правові форми таких формувань можуть бути різними (державні, приватні або спільні підприємства, господарські товариства, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи) і повинні обумовлюватися конкретними умовами ведення господарської діяльності, джерелами інвестицій та конкретною політикою держави у цій сфері.

Структура машинно-технологічних станцій, характер та структура їх послуг повинні бути підпорядковані визначальній меті – отриманню максимального прибутку сільськогосподарськими товаровиробниками. При цьому і самі МТС повинні мати певний прибуток від надання послуг з метою забезпечення власного розширеного відтворення. Тобто функціонування МТС ґрунтується на принципах, які апріорі забезпечують пріоритет сільськогосподарських підприємств у відносинах, зростання попиту на послуги та стійкий розвиток галузі у цілому.

Машинно-технологічні станції повинні надавати не тільки комплексні послуги з вирощування сільськогосподарських культур, а й виконувати разові роботи (доставка специфічних вантажів спеціалізованим транспортом, висококваліфікований ремонт обладнання, надання консультативних послуг і т.ін.). Крім того, МТС повинні надавати допомогу сільським товаровиробникам в організації трудо- та енергомістких заходів з меліорації, землевпорядкування, агрохімічного обслуговування та ін., які господарствам не під силу виконувати самотужки або їх виконання для них є економічно недоцільним.

Список використаних джерел:

1. Білоусько Я.К., Головка А.М., Товстопят В.Л., Яковенко В.П. Досвід формування та використання машинно-тракторного парку розвинутих країн // Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 127-133.
2. Білоусько Я.К., Питулько В.О., Товстопят В.Л. Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 30-35.

3. Бурковський І.Д. МТС: стан та проблеми розвитку // Економіка АПК. – 2001. – № 7. – С. 48-51.
4. Гайдуцький П.І., Лобас М.Г. Відродження МТС (Організація машинно-технологічних станцій в ринкових умовах). – К.: 1997. – 508 с.
5. Олійник Є. Створення машинно-технологічних станцій // Пропозиція. – 1997. – № 2. – С. 59-60.
6. Ратушна О.О., Тростенюк Д.Г. Організаційні форми використання машинно-тракторного парку // Економіка АПК. – 2006. – № 2. – С. 41-45.
7. Рудий А.М. Теоретичне обґрунтування організації машинно-технологічних станцій в системі АПК України // Вісник ХНТУСГ. – 2002. – № 32. – С. 328-331.
8. Ситник В.П., Лінник М.К., Савченко В.І. Кооперативні форми використання сільськогосподарської техніки (рекомендації). – Глеваха: ННЦ ІМЕСГ, 2004. – 45 с.
9. Шебанін В.С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 276 с.
10. Кириленко І.Г. Аграрний сектор України: уроки, завдання // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 3-11.
11. Ситник В.П. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні // Економіка АПК. – 2003. – № 2. – С. 19-29.
12. Стан та перспективи розвитку матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 48.
13. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 230. – С. 1.

АНОТАЦІЯ

Досліджуються проблеми агротехнічного обслуговування виробників сільськогосподарської продукції в умовах пореформеного розвитку вітчизняного агропромислового комплексу. Проведено аналіз сучасного стану технічного забезпечення агротехнологій на мікрорівні. Узагальнено передовий іноземний та вітчизняний досвід у сфері надання послуг з агротехнічного обслуговування сільськогосподарських підприємств в умовах поглиблення ринкових відносин у галузі, розвитку різних за ступенем концентрації організаційних форм господарювання, змін пріоритетів у технічній політиці сільськогосподарського машинобудування та впровадження сучасних інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції.

АННОТАЦИЯ

Исследуются проблемы агротехнического обслуживания производителей сельскохозяйственной продукции в условиях пореформенного развития отечественного агропромышленного комплекса. Проведено анализ современного состояния технического обеспечения агротехнологий на микроуровне. Обобщено передовой зарубежный и отечественный опыт в сфере предоставления услуг по агротехническому обслуживанию сельскохозяйственных предприятий в условиях углубления рыночных отношений в отрасли, развития различных по степени концентрации организационных форм хозяйствования, изменения приоритетов в технической политике сельскохозяйственного машиностроения и внедрения современных инновационных технологий производства сельскохозяйственной продукции.

ABSTRACT

The problems of agritechnical maintenance of agricultural production producers under the conditions of after reform development of native agro-industrial complex are studied. The analysis of modern state of technical provision of agrarian technologies on micro level is made. The advanced foreign and home experience in the sphere of rendering service in agritechnical maintenance of agrarian enterprises under the conditions of extending market relations in the branch, the development of farming organizational forms of different concentration degree, priorities changes in the technical policy of agricultural machine-building and introduction of modern innovative technologies of producing agricultural products is summarized.